

УДК 159.98

Аліна Сергіївна ГУБАНОВА,

курсантка 4 курсу соціально-психологічного факультету
Національного університету цивільного захисту України

Тетяна Василівна СЕЛЮКОВА,

старший викладач кафедри психології діяльності в особливих умовах
Національного університету цивільного захисту України;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9038-2775>

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ТА ДОЛАЮЧОЇ ПОВЕДІНКИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЖЕЖНО- РЯТУВАЛЬНИХ ФОРМУВАНЬ ДСНС УКРАЇНИ

Розглядаються психологічні особливості мотивації професійної діяльності та особливості копінг-стратегій працівників пожежно-рятувальних формувань ДСНС України. Розкривається суть поглядів на проблему зарубіжних та вітчизняних психологів. Підкреслюється необхідність дослідження професійної мотивації та її розвитку для вирішення практичних питань професійного відбору і формування мотиваційної сфери фахівця.

Ключові слова: мотивація професійної діяльності, стресогенність, саморегуляція, копінг-стратегії.

Вивчення особистості співробітника ДСНС України, продуктивності й ефективності його професійної діяльності є однією з актуальних прикладних задач для сучасної психологічної науки і практики. Відображенням стресогенності роботи співробітників аварійно-рятувальних підрозділів виступає висока схильність даного контингенту до психосоматичних та невротичних розладів. Емоційна насиченість професійної діяльності співробітників аварійно-рятувальних підрозділів ДСНС вимагає від них наявності великих резервів самоволодіння та навичок саморегуляції [1, с. 207-215].

Протягом останніх років у психологічній науці спостерігається зростання інтересу до досліджень в області професійного (робочого) стресу. Розвиток стресу, у зв'язку з його впливом на працездатність, продуктивність і якість праці, та стан здоров'я людини на робочому місці, виділяється як важлива наукова проблема. У ході досліджень було виявлено, що робочі стресори, такі як ролева невизначеність, конфлікти, недостатній контроль, робоче перевантаження та інші, зазвичай бувають тісно

пов'язані з психічною напругою, психосоматичними розладами, а також з несприятливими поведінковими наслідками [2, С. 125-128].

У психології велика увага приділяється дослідженням особистості суб'єкта, професійна діяльність якого зв'язана з екстремальними умовами. При цьому багато авторів, серед яких В.О. Бодров, Ю.А. Бессонова, М.І. Мар'їн, С.І. Ловчан, І.Н. Єфанова, А.П. Самонов та ін., відзначають, що професійне функціонування співробітників ДСНС є емоційно напруженим видом соціальної активності і входить у групу професій з постійною присутністю негативно виражених стресорів [3, с. 231-238].

Усе вищесказане свідчить про важливість проблеми, а також про об'єктивну актуальність теми нашого дослідження, що обумовлена недостатнім вивченням особливостей долаючої поведінки співробітників аварійно-рятувальних підрозділів ДСНС, специфіка службової діяльності яких містить в собі постійний підвищений фактор ризику, напружене виконання завдань в умовах недостатньої, невизначеної інформації, дефіциту часу та високої відповідальності за результати праці. Також, треба зазначити, що професійна діяльність працівників аварійно-рятувальних підрозділів проходить в екстремальних умовах та характеризується підвищеним моральним, психологічним і фізичним навантаженням. Особливий фактор службової діяльності працівників підрозділів у районах надзвичайного стану – небезпека не тільки для здоров'я, але й для життя. Напруженість, відповідальність, недостатність часу для відпочинку – потужні фактори, які, накопичуючись, викликають негативні психічні зміни.

Приймаючи до уваги масштабність обраної тематики ми провели дослідження психологічних особливостей долаючої поведінки та мотивації професійної діяльності, адже ці питання мають велике значення для успішної та ефективної діяльності працівників ДСНС України. Від професійної мотивації та ефективних способів копінг-стратегій залежить не тільки ефективність діяльності співробітників, але й порятунок життя потерпілих. Оцінка й формування професійної мотивації належать до числа пріоритетних завдань професійного психологічного відбору, професійної, психологічної й оперативної-технічної підготовки працівників ДСНС України.

У якості досліджуваних виступали працівники аварійно-рятувальної частини аварійно-рятувального загону спеціального призначення ГУ ДСНС України в Донецькій області. Загальна кількість досліджуваних – 60 осіб.

У результаті проведеного дослідження були виявлені психологічні особливості мотивації професійної діяльності працівників пожежно-рятувальних формувань ДСНС України. В цілому можна відмітити, що провідним мотивом професійної діяльності досліджуваних є прагматичний мотив. Соціальні мотиви, також, відіграють для них достатньо важливе значення. Високий показник має мотив професійного розвитку та пізнання. При дослідженні домінуючих мотивів професійної діяльності

працівників ДСНСУ виявилось, що домінуючими мотивами у досліджуваних є мотиви безпеки та надійності, а також належності до суспільства. Важливим є почуття захищеності, належності та необхідності бути корисним. Таким чином, в ході дослідження мотивів професійної діяльності були отримані середніпоказниками за шкалами «підтримання життєзабезпечення», «соціальний статус» та «загальна активність» і високі показники за шкалами «комфорт», «спілкування» та «суспільна корисність».

До найбільш часто використовуваних рятувальниками механізмів подолання відносяться: пошук соціальної підтримки, самоконтроль, конфронтаційний копінг. Рідше використовується: позитивна переоцінка, уникнення, дистанціювання. При дослідженні долаючої поведінки рятувальників було виявлено, що найбільш чисельною є група респондентів, що мають середній рівень за стратегією «вирішення проблем», середній рівень «пошук соціальної підтримки», та низький рівень за стратегією «уникнення проблем». Такі стратегії характеризуються як продуктивні. Було виявлено, що більшість досліджуваних використовують адаптивні стратегії та моделі поведінки подолання в залежності від ситуації. Високі показники були отримані за моделлю «обережні дії». Це свідчить про те, що у складних життєвих або екстремальних ситуаціях досліджувані віддають перевагу спокійним, осмисленим діям над імпульсивною та немотивованою поведінкою.

Список бібліографічних посилань

1. Перелигіна Л.А., Ситник М.Ю. Психологічний стрес пожежних рятувальників і медичних працівників в екстремальних умовах діяльності. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2013. Вип. 13. С.207-215.
2. Бодров В.А. Психологический стресс: развитие и преодоление. М.: ПЕР СЭ, 2006. 528 с.
3. Склень О.І. Стрес-фактори професійної діяльності працівників аварійно-рятувальних підрозділів ДСНС України //Актуальні проблеми психології. Екологічна психологія: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. К.: «Логос», 2006. Т.7. Вип. 9. С.231-238.

The psychological features of motivation of professional activity and features of coping strategies of employees of fire and rescue formations of the SES of Ukraine are considered. The essence of views on the problem of foreign and domestic psychologists is revealed. The necessity of research of professional motivation and its development for the decision of practical questions of professional selection and formation of motivational sphere of the expert is emphasized.

Key words: *motivation of professional activity, stress, self-regulation, coping strategies.*